

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

**Міждисциплінарна курсова робота
з економічної теорії**

на тему:

«Вплив міжнародної торгівлі на розвиток національної економіки»

Студента курсу групи Ф-22

Напрямку підготовки

«Фінанси і кредит»

Еліяшевського Н.В.

Керівник:

к.е.н., доцент, Хопчан В.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль-2016

План

Вступ

1. Теорії та сутність міжнародної торгівлі.
2. Структурні зміни в міжнародній торгівлі.
3. Аналіз та оцінка обсягів міжнародного товарообігу в Україні за 2010-2014рр. та його вплив на національну торгівлю.
4. Чинники та механізми впливу міжнародної торгівлі на економічну ситуацію в Україні.

Висновки

Література

Зміст

Вступ.....	4
1.Теорії та сутність міжнародної торгівлі.....	6
2.Структурні зміни в міжнародній торгівлі	16
3. Аналіз та оцінка обсягів міжнародного товарообігу в Україні за 2010-2014 рр. та його вплив на національну торгівлю.....	18
4.Чинники та механізми впливу міжнародної торгівлі на економічну ситуацію в Україні.....	24
Висновки.....	26
Література.....	27

Вступ

Актуальність теми. Вплив міжнародної торгівлі на розвиток національної економіки є предметом найпильнішої уваги економістів і політиків. Зараз в країні склалася дуже складна економічна ситуація, що спричинена великою кількістю чинників, серед яких і війна на Сході України, і багаторічне розкрадання бюджету країни, розрив торгівельних стосунків з Росією та ін. Державне керівництво повинне шукати нові джерела надходження коштів у бюджет. Одним з таких джерел може стати розвинута зовнішня товарна торгівля. Об'єктом дослідження цієї курсової роботи є міжнародна торгівля, яка займає одне з найголовніших місць в економічному аналізі держави. Міжнародна торгівля і до цього часу проявляється як особлива форма міжнародних економічних відносин, що показує стан й перспективу розвитку різних товарних форм, як між економіками на національному рівні так і з внутрішньо - і транснаціональними компаніями, міжнародна торгівля розкриває світ у вигляді єдиного господарського простору. З державно-політичної точки зору міжнародну торгівлю можна розглядати як особливий тип суспільних відносин, які виникають у світовій системі господарства в процесі і з приводу обміну товарами та послугами між державами, що мають власні зовнішні і зовнішньоторговельні політики.

Міжнародна торгівля також долає певні обмеження національної бази ресурсів; місткість внутрішнього ринку і фіксує зв'язки національного ринку зі світовим ринком; розширює масштаби виробництва, які обмежені кривою виробничих можливостей; гарантує отримання додаткового доходу за рахунок різниці національних та інтернаціональних витрат виробництва; розвиває спеціалізацію країни, збільшує ємність виробництва чи іншими словами його об'єм.

Створення ринкової економіки в Україні посилює потребу в теоретичному дослідженні значної кількості питань, які пов'язані із виробництвом та продажем товарів та послуг на внутрішньодержавному і зовнішньому ринках. Одним з головних таких теоретичних питань є наукове дослідження зовнішніх економічних зв'язків України з країнами які є торговими партнерами, що також виступає як предмет дослідження.

Україна як відносно молода держава перебуває на новому етапі входження в систему світових господарських зв'язків і від того, як цей процес буде проходити, залежить не стільки динаміка зовнішньої торгівлі, скільки можливість розвитку держави як органічної підсистеми світової економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням цієї теми займалися й займаються практично постійно. Це є необхідною передумовою роботи окремих організацій, що пов'язані з зовнішньої торгівлею, і діяльності кожної держави під час здійснення її зовнішньої торгівлі та розробці середньо- і довгострокових програм розвитку. Тому моніторинг стану міжнародної торгівлі, а як і процеси прогнозування і планування тривають кожної миті. З питань міжнародної торгівлі є статті в усій без винятку літературі з міжнародних економічних відносин. Можна виділити таких авторів: А. Сміт, Д. Рікардо та інших., які чітко пояснили теоретичні підвалини міжнародної торгівлі найширше. Питанням зовнішньоекономічної діяльності країни, чи іншими словами – питанням міжнародної торгівлі займаються такі українські вчені та економісти: Р.О. Заблоцька, Є. Канищенко, Є.Ф.Ростов, М.А. Дудченко, М.М. Кириєнко та ін.

Метою моєї роботи є як теоретичне так і практичне вивчення сутності і впливу міжнародної торгівлі на розвиток національної економіки та країни вцілому.

Відповідно до мети роботи ставляться такі завдання:

- охарактеризувати теоретичні положення про міжнародну торгівлю та визначити її сутність;
- проаналізувати структурні зміни в міжнародній торгівлі;
- проаналізувати та оцінити обсяги міжнародного товарообігу в Україні за 2010-2014рр. та його вплив на національну торгівлю;
- визначити чинники та механізми впливу міжнародної торгівлі на економічну ситуацію в Україні.

Предметом дослідження є міжнародна діяльність України у сфері торгівлі.

Об'єктом дослідження курсової роботи є економічне зростання в Україні внаслідок зовнішньоекономічної діяльності.

Дана курсова робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і літератури. У першому розділі подані теоретичні положення про міжнародну торгівлю та її сутність. У другому аналізуються структурні зміни в міжнародній торгівлі. В третьому розділі проаналізовано та оцінено обсяги міжнародного товарообігу в Україні за 2010-2014рр. та його вплив на національну торгівлю. А

в четвертому розділі визначено чинники та механізми впливу міжнародної торгівлі на економічну ситуацію в Україні.

1. Теорії та сутність міжнародної торгівлі.

1.1. Теорії міжнародної торгівлі

1) Класична теорія міжнародної торгівлі

Вперше політика фрітрейдерства (політика вільної торгівлі) була показана Адамом Смітом при поясненні ним теорії міжнародної торгівлі, яка доводить необхідність лібералізації певних умов ввезення імпортованих товарів за допомогою інструментів послаблення різноманітних митних обмежень та жорстких правил. Адам Сміт стверджував про необхідність і важливість зовнішньоекономічної торгівлі держави, наголошуючи, що «обмін є сприятливим для кожної країни; будь-яка країна знаходить у цьому обміні абсолютну перевагу». Аналіз Адама Сміта став початковою точкою класичної теорії, яка слугує фундаментом для всіх різновидів політики вільної торгівлі.

Давід Рікардо доповнив і модернізував положення А. Сміта. Він пояснив, чому країни торгують, в яких межах обмін є найбільш вигідним для обох націй, виділяючи різні критерії міжнародної спеціалізації. В інтересах країни, вважає Давід Рікардо, правильним буде спеціалізація на виробництві, в якому дана країна, має найбільшу перевагу або найменшу слабкість чи недоліки, і для такого виробництва відносна вигода є найбільшою.

2) Теорія порівняльних переваг

Рікардо показав, що міжнародний обмін є можливим і бажаним в сферах інтересу усіх держав без винятку. Він установив цінову зону, в межах цієї зони обмін буде вигідний і корисний для кожної країни.

Теорія порівняльних переваг пояснює міжнародну торгівлю та міждержавні розходження у відносних витратах виробництва. Але це не дає відповіді на основне питання: чому існують ці відмінності між державами? На думку шведських економістів, міждержавні відмінності у відносних витратах пояснюються наступним чином: у виробництві різних товарів фактори використовуються в різних пропорціях; національні виробничі незгоди визначаються наявністю різних факторів виробництва - праці, землі, капіталу і різного внутрішнього попиту на певні товари або ціни.

А. Сміт твердив, що максимальну користь отримують ті держави, які активно беруть участь у міжнародному розподілі праці. Держави, які мають певні плюси у виготовленні якого-небудь товару.

Суть теорії порівняльних переваг - якщо кожна держава спеціалізується на тих продуктах, у виготовленні яких вона володіє максимальною відносною ефективністю, або меншими втратами, то торгівля буде, вигідною для обох держав, вживання продуктивних факторів підвищиться, в обох випадках.

Принцип порівняльної переваги може мати загальне значення через поширення його на будь-яке число країн та будь-яке число товарів.

Помітним недоліком теорії порівняльних переваг є її статичність. Ця теорія зневажає будь-якими коливаннями цін та зарплати, вона абстрагується від будь-яких інфляційних і дефляційних розривів на перехідних стадіях, від різноманітних проблем платіжних балансів. Теорія показує, що у випадку коли робітники покидають якусь одну галузь, то вони не трансформуються в безробітних, а переключаються на іншу галузь, більш результативну. Не дивно, що ця абстрактна теорія дуже скомпрометувала себе в часи «Великої депресії». Невдовзі її авторитет наново заходився оживати. Теорія порівняльної переваги є прямою та систематичною теорією. При всій своїй надмірній простоті вона має велике значення. Країна, що нехтує принципом порівняльної переваги, може пошкодувати про це за дорогу ціну - зниження життєвого рівня населення та уповільнення потенційних ритмів економічного приросту.

3) Меркантилістська теорія міжнародної торгівлі

З усіх теорій про міжнародну торгівлю першою була меркантилістська теорія, розроблена і втілена в життя в XVI-XVII ст. Послідовники цієї теорії не враховували тієї вигоди, яку в ході міжнародного поділу праці держави одержують від імпорту іноземних товарів і послуг, а економічно виправданим вважали лише експорт. Через це меркантилісти думали, що країні потрібно лімітувати імпорт (окрім імпорту матеріалу) і старатися все робити самій, а також по-різному стимулювати експорт готових виробів, добиваючись припливу валюти (золота). Притік золота в державу в наслідок позитивного торгового балансу примножував шанси накопичення багатства і тим самим сприяв економічному піднесенню, зайнятості і розквіту країни.

Центральним недоліком цієї теорії слід припускати бачення меркантилістів, що йде ще від середньовіччя, що економії вигода одних членів товарообмінної угоди обертається економічними втратами для інших (країн-імпортерів). Меркантилісти вірили, що справжнім багатством країни є золото

(гроші) і, виходячи з цього, виробили теорію зовнішньої торгівлі. На їхню думку, зовнішня торгівля зобов'язана бути орієнтована на найбільше збереження і зростання кількості золота в країні. У зв'язку з цим рекомендувалося заохотити експорт і обмежувати імпорт, щоб не витратити золота на покупку товарів за рубежами країни. Рівночасно вводилися заборони на торгівлю колоній з усіма країнами крім метрополій, на піднесення виробництва в колоніях - вони зобов'язані стати тільки експортерами сировини в метрополії.

Меркантилісти, радили збагачувати одні країни за рахунок інших. Разом з тим їх заслуга є в тому, що вони вперше привернули увагу до недоліків зовнішньої торгівлі, зробили акцент на її значимості для економічного піднесення країн, описали й довели певне співвідношення витрат на експорт і імпорт, тобто створили основи платіжного балансу.

Розвиток і збагачення країни є неможливим тільки за рахунок перерозподілу існуючих багатств. Національне багатство деяких країн має збільшуватися за рахунок стабільного розвитку і удосконалення економічних систем. На взаємозв'язок економічного розвитку та зовнішньої торгівлі першими звернули увагу економісти-класики. А. Сміт зазначав, що статок нації залежить не стільки від кількості накопиченого нею золота, скільки від її здібності виготовляти кінцеві товари та послуги.

4) Теорія абсолютних переваг

Теорія абсолютних переваг стверджує - країні не завадить імпортувати ті товари, по яких у неї витрати виробництва вищі, ніж у чужоземних країн, і експортувати товари, по яких у неї витрати на виробництво нижчі, ніж за кордоном, тобто є абсолютні переваги. На протипагу меркантилістам А. Сміт боровся за свободу конкуренції всередині держави і на всесвітньому ринку, розділяючи висунутий французькою економічною школою фізіократів правило невтручання країни в економіку.

Сутність теорії абсолютної переваги така - якщо яка-небудь країна може виробляти той чи інший товар у більшій кількості і дешевше, ніж інші країни, то вона буде володіти абсолютною перевагою.

В умовах, коли зовнішня торгівля не є присутня, кожна країна може споживати тільки ті товари і таку їх кількість, що вона виготовляє, а відносні ціни цих товарів на ринку визначаються національними витратами на їх виробництво.

Внутрішні ціни на одні і ті ж товари в різних країнах завжди різняться через особливості у забезпеченості факторами виробництва, використовуваних технологій, кваліфікації робочої сили та ін. Для того щоб торгівля була взаємовигідною, ціна будь-якого товару на зовнішньому ринку повинна бути вищою, ніж внутрішня ціна на той самий товар у державі-експортері, і нижчою, ніж в державі-імпортері.

Користь, одержувана країнами від зовнішньої торгівлі, буде полягати у прирості споживання, яка може бути обумовлена спеціалізацією виробництва.

Згідно з теорією абсолютних переваг кожна держава повинна спеціалізуватися на виробництві того товару, за яким вона володіє винятковою (абсолютною) перевагою.

Виходячи з теорії абсолютної переваги зовнішня торгівля постійно лишається вигідною для обох сторін. До тих пір поки у співвідношеннях внутрішніх вартостей між країнами зберігаються несхожості, кожна країна буде мати у своєму розпорядженні порівняльну перевагу, тобто у неї завжди віднайдеться такий товар, виробництво якого є більш вигідним при існуючому співвідношенні витрат, ніж виробництво інших товарів. Виграш від продажу продукції буде максимальним тоді, коли кожен товар буде вироблятися тією країною, в якій альтернативні витрати менші.

5) Теорія Хекшера - Оліна - Самуельсона.

На протязі декількох десятиків років після смерті Давіда Рікардо його теорія зоставалася, єдиною концепцією інтернаціонального розподілу праці. Новіша модель була видумана шведськими економістами Олі Хекшером і Бертелем Оліном. До 60-х рр. ХХ століття модель Хекшера - Оліна переважала в економічній літературі. Модель Хекшера - Оліна була створена в 30-х рр. ХХ століття. До цього періоду відбулися чималі переміни в порядку міжнародного розподілу праці і торгівлі. В експорті розвинених капіталістичних країн почали переважати індустриальні товари. У моделі Хекшера - Оліна фактори міжнародної спеціалізації не діють з природними розбіжностями деяких країн. Модель покликана, роз'яснити мотиви зовнішньої торгівлі товарами обробної індустрії. Нею можна користуватися і при тлумаченні аграрно-сировинної спеціалізації держав. Суть неокласичного підходу до міжнародної торгівлі та спеціалізації окремих країн складається з: причин історичного та географічного характеру, розподіл предметних і людських ресурсів між державами нерівно, що, на думку неокласиків, пояснює розбіжність вартості товарів, від яких, є в залежності національні порівняльні переваги. З цього можна виявити закон пропорційності факторів: у відкритій економіці кожна держава бажає

спеціалізуватися у виготовленні товару, що потребує більшу кількість чинників, яким країна є відносно краще наділеною. Олін схарактеризував цей закон навіть коротше: "Міжнародний обмін - це такий обмін факторів яких є багато на рідкісні: держава вивозить товари, виготовлення яких вимагає значно більшої кількості чинників, які є в достатку".

Згідно з моделлю міжнародної торгівлі Хекшера - Оліна в ході міжнародної торгівлі має місце урівноважування цін на фактори виробництва. Сутність такого механізму урівноважування: перш за все вартість на фактори виробництва (позичковий відсоток, заробітна плата, рента і т.д.) буде порівняно низькою на ті, що працюють у цій країні в достатку, і високою на ті, яких не вистачає. Спеціалізація тієї чи іншої держави на виробництві капіталомістких товарів призводить до інтенсивного переливу капіталу в експортні галузі, відносно зростає попит на капітал у порівнянні з його пропозицією і відповідно росте його вартість (процент на капітал). Спеціалізація інших держав на створенні трудомістких товарів визначає рух значних трудових ресурсів у відповідні галузі, зростає заробітна плата. Відповідно до даної моделі обидві групи країн поступово втрачають свої початкові переваги, відбувається нівелювання рівнів їх розвитку. Це створює умови для збільшення кола експортних галузей, більш глибокого їхнього включення в міжнародний поділ праці, з урахуванням порівняльних переваг, що утворилися на новому рівні їх розвитку. Після другої світової війни теорія Хекшера - Оліна підлягла перевірці з боку багатьох економістів, які старалися з'ясувати існування кореляційної залежності між капіталоемісністю і трудомісткістю галузей промисловості різних держав і реальної будови їх експорту і імпорту.

б) Теорія міжнародної торгівлі Леонт'єва

Видатний американський економіст Василь Леонт'єв в сер. 50-х рр. спробував емпірично перевірити основні висновки теорії Хекшера - Оліна і прийшов до парадоксальних висновків. Скориставшись моделлю міжгалузевого балансу «витрати - випуск», побудовану на основі показників з економіки США за 1947р., В. Леонт'єв обґрунтував, що в американському експорті переважували більш трудомісткі товари, а в імпорті - капіталомісткі. Цей емпірично досягнений результат перечив тому, що пропонувала теорія Хекшера - Оліна, і тому отримав назву «парадокс Леонт'єва». Наступні дослідження засвідчили присутність цього парадоксу у повоєнний етап не лише для США, але і для інших держав (Японії, Індії та ін.)

Численні намагання висвітлити цей парадокс дали право виробити і поліпшити теорію Хекшера - Оліна напроямом врахування побічних обставин, що мають вплив на міжнародну спеціалізацію.

7) Неотехнологічна теорія зовнішньої торгівлі

Прихильники намагаються внести ясність у зовнішньоторговельні взаємовідносини не забезпеченістю чинниками виробництва, як це робили неокласики, а витрачаннями на дослідження та розробки, рівнем середньої зарплати і питомим значенням кваліфікованої робочої сили. Ця теорія по-новому устанавлює запитання про призначення держави в міжнародній торгівлі. Якщо класики і неокласики посилялися на неутручання країни у зовнішньоторговельні стосунки, то представники неотехнології думають, що країна повинна забезпечувати комплекс заходів з науково-технічного розвитку виробництва, заохочувати згортання старих галузей і виробництв і прискорювати розвиток принципово нових.

Найбільш визначною теорією цієї школи є теорія технологічного розриву, підніжжя якої закладено англійським економістом Познером на поч. 60-х років. Познер допустив, що одна з розвинутих держав внаслідок певного винаходу має принципово сучасну технологію або новий товар, які користуються збільшеним попитом в інакших країнах. Торгівля цим товаром буде відбуватися навіть між країнами, що мають рівну ресурсозабезпеченість. У результаті вигіднішого положення однієї країни постає технологічний розрив між державами. Певна річ, плавно ці інші країни почнуть опановувати нововведення і розрив поменшає, але поки він існує, зовнішня торгівля цим товаром буде тривати.

Внаслідок такої торгівлі усі країни виявляються у вигащі: ті, що експортують, отримують дохід, а ті, що імпортують нові товари. При поширенні нововведення в інших державах ,держава яка менш розвинена продовжує вигравати, а країна-новатор губить власні плюси.

Моделі неотехнологічного напрямку адекватніше віддзеркалюють конкретні процеси модерного розвитку міжнародного поділу праці. Прибічники неотехнологічного спрямування будову міжнародного поділу праці, його характер силкуються роз'яснити технологічними факторами.

Головними змінними при неотехнологічному підході - це витрати на дослідження та розробки (у процентах від ціни продажу), заробітна плата на одного зайнятого та відсоток кваліфікованої робочої сили. Неотехнологічна школа пов'язує плюси з монопольною поведінкою фірми (країни-новатора). Звідси випливає нова оптимальна стратегія для окремих фірм: випускати не те,

що є дешевшим, а те, що необхідно всім або більшій кількості, але що більше поки що цей товар ніхто виготовляти не може. Динамічні переваги порівняння, проаналізовані теоретиками неотехнологічного спрямування, утворюються, виникають і зникають з проміжком часу. Повно економістів цього спрямування думають, що країна може і повинна стимулювати виготовлення високотехнологічних експортних товарів і не заважати згортанню виробництва інших, застарілих.

8) Теорія Фірми

Теорія є тісно пов'язаною зі збільшенням ваги окремих підприємств і корпорацій у міжнародній торгівлі. Плюси постійно одержує не нація, а окрема фірма - експортер цього товару. Лише услід за розширенням виробництва і насиченням внутрішнього ринку, підприємство зможе вийти на зовнішній ринок. Для того, щоб реалізувати власні вироби, треба знайти державу - покупця, у котрій структура попиту на внутрішньому ринку була б щонайбільше приближена до структури попиту країни - експортера. Це дає шанс виконання торгових операцій між державами, що є розташованими, на рівному щаблі економічного розвитку, і між розвинутими індустріальними країнами. Це твердження було уперше обґрунтовано американським економістом Ліндером. У подальшому прибічники теорії фірми обґрунтували закономірність злиття компаній розвинених держав з фірмами юних індустріальних держав. Це було викликано зближенням рівнів науково-технічного розвитку, зміцненням виробничих і збутових комунікацій, спільним рішенням науково - технічних завдань. Цей процес включив наукомісткі галузі. Найбільшу ініціативну функцію у ньому відіграли малі і середні компанії.

9) Теорія міжнародної конкурентоспроможності нації

Теорія була придумана американським науковцем Портером. Він дійшов до висновку, що місце всякої держави і її визначених виробників на світовому ринку проявляється чотирма головними умовами: кількістю і якістю різних факторів виробництва, попитом на внутрішньому ринку, присутністю прилеглих і обслуговуючих галузей, стратегією фірми та внутрішньою конкуренцією.

Портер допускав присутність факторів виробництва провідним у забезпеченні порівняльних переваг. Він не удовольняється чинниками, дарованими природою або які перейшли від остатніх поколінь, а гадав потрібним послідовне удосконалення і піднесення цих чинників у процесі розширеного відтворення. Цим пояснюється пришвидшений розвиток індустрії в Японії, створеній на ресурсозберігаючих і енергозберігаючих технологіях, втілених в життя незначними ресурсами держави.

1. технології та їх продукти, народження яких обумовлено внутрішньою ситуацією в країні, які одержали чимале розповсюдження по всьому світу, а їхні виробники стали першочерговими постачальниками своєї продукції на всесвітньому ринку.

2. присутність прилеглих і обслуговуючих галузей є вагомим додатковим стимулом удосконалення продукції.

3. стратегія фірми та присутність суперництва на внутрішньому ринку примушують фірми безперервно поліпшувати своє виробництво і шукати нових покупців. Який завгодно фірма орієнтована на завоювання сильних позицій на ринку, тому вона мусить постійно розшукувати нові шляхи до зменшення витрат виробництва і вдосконалення продукції.

1.2.Сутність міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля є найстарішою і найважливішою формою міжнародних економічних відносин, яка має вирішальний вплив на розвиток світового господарства в цілому.

Міжнародна торгівля - це сфера товарно-грошових відносин, що представляє собою сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу.

Зовнішня торгівля - обмін тієї чи іншої країни з іншими країнами, що включає в себе експорт і імпорт товарів і послуг. Термін «зовнішня торгівля» застосовується лише до окремо взятої країни.

Для характеристики як міжнародної торгівлі, так і зовнішньої використовуються показники загального товарообігу, товарної і географічної структури.

Зовнішньоторговельний оборот - сума вартості експорту та імпорту тієї чи іншої країни.

Вартісний обсяг зовнішньої торгівлі обчислюється за певний період часу в поточних цінах відповідних років з використанням поточних валютних курсів.

Фізичний обсяг зовнішньої торгівлі обчислюється в постійних цінах і дозволяє виробляти необхідні зіставлення і визначати її реальну динаміку.

Світовий товарообіг підраховується шляхом підсумовування тільки обсягів експорту всіх держав, традиційно які висловлюються в доларах США. Така методика підрахунку викликана тим, що експорт товарів усіх країн світу є одночасно імпортом цих країн (крім вартості транспорту і страхування вантажів), тому додавання цифр світового експорту і імпорту призводило б до подвійного рахунку.

Вартість світового імпорту завжди перевищує номінальну вартість експорту на суму вартості фрахту і страхування. Облік країн, між якими здійснюється зовнішньоторговельний оборот, здійснюється за методом «виробництво - споживання». Відповідно до цього методу імпорт відбивається по країні виробництва, а експорт - по країні споживання товару.

Товарна структура світової торгівлі являє собою співвідношення товарних груп у світовому експорті.

Географічна структура - розподіл торговельних потоків між окремими країнами і їхніми групами, які виділяються або за територіальною, або за організаційною ознакою. Організаційна географічна структура - дані про міжнародну торгівлю між країнами, які належать до окремих інтеграційних та інших торговельно-політичних угруповань, або виділеними в певну групу за тими чи іншими критеріями.

Основними формами міжнародної торгівлі є експорт і імпорт товарів.

Показниками, що відображають участь країни в міжнародній торгівлі, є експортна і імпортна квота. Експортна квота обчислюється як відношення експорту товарів і послуг до ВВП і показує, яка частка всієї зробленої продукції в країні реалізується на світовому ринку. Імпортна квота обчислюється як відношення імпорту до обсягу внутрішнього споживання країни, що включає в себе сукупність національного виробництва і запасів імпорту, і показує, яка частка імпортованих товарів і послуг у внутрішньому споживанні.

Міжнародна торгівля складається з двох зустрічних потоків товарів - експорту та імпорту і характеризується торговим сальдо і торговим оборотом.

Торговельне сальдо - різниця вартісних обсягів експорту та імпорту. Торговий оборот - сума вартісних обсягів експорту та імпорту. Суб'єктами міжнародної торгівлі виступають всі держави світу, транснаціональні корпорації і регіональні інтеграційні угруповання. Об'єктами міжнародної торгівлі є продукти праці людини - товари і послуги.

З огляду на, що об'єктами міжнародної торгівлі виступають товари і послуги, виділяють дві її форми: міжнародну торгівлю товарами і міжнародну торгівлю послугами. Міжнародна торгівля товарами - це форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці і виражає їх взаємну економічну залежність.

На сучасному етапі міжнародна торгівля відіграє важливу роль в господарському розвитку країн, регіонів, всього світового співтовариства, оскільки зовнішня

торгівля стала потужним фактором економічного зростання країн світу. Крім того, залежність країн від міжнародного товарообміну значно підвищилася.

Розвиток міжнародної торгівлі отримав потужний імпульс під впливом процесів глобалізації світової економіки, лібералізації в торгово-політичній сфері, розширення преференційної торгівлі в рамках регіональних економічних об'єднань, поглиблення міжнародної виробничої і науково-технічної кооперації, швидкого зростання продажів прогресивних високотехнологічних виробів, перш за все, офісного та телекомунікаційного обладнання, включаючого в собі новітні досягнення НТП.

2. Структурні зміни в міжнародній торгівлі.

Товарна будова світової торгівлі в значною мірою визначається законом порівняльних переваг. «Відсутні елементи», необхідні для відтворювального процесу, країни імпортують з-за кордону. Для покриття імпорту товари, за якими країна має порівняльні переваги, йдуть на експорт.

Протягом останніх десяти років у всесвітній торгівлі відбувся важливий розвиток спеціалізації у виробництві товарів, яка супроводжувалася структурними переминами як головних груп товарів так і поодиноких видів всередині груп товарів. За період з 1963 р до 1987 р. частка індустриальних товарів у світовому експорті піднялася з 52% до 69%. Частина харчових товарів, а також руд, мінералів і кольорових металів впала майже на половину. Серед індустриальних товарів винятково швидко росла торгівля товарами електроніки, електромеханічними, текстильними та хімічними товарами. Значно зросла частина готової продукції (з 51% в 1960 р до 75% в 1992 р).

Якщо протиставляти експорт і імпорт промислово розвинутих країн, то можна зазначити більш високу частину експорту готової продукції в порівнянні з її імпортом, більш висока питома вага імпорту пального, приблизно рівну частину імпорту і експорту сировини, продуктів харчування і сільськогосподарства, зменшення частини експорту і збільшення частини імпорту текстильної продукції, збільшення імпорту продуктів хімії, машин і транспортного устаткування.

У товарній конструкції країн, що розвиваються спостерігається скорочення частки пального, продуктів харчування і сільськогосподарської сировини - в експорті і машин, продукції металообробної промисловості - в імпорті.

У країнах з перехідною економікою по всіх позиціях частина їх як в експорті, так і в імпорті (крім пального) в загальному обсязі товарообігу істотно скоротилася.

Науково-технічний прогрес все більше впливає на динаміку і структуру світової торгівлі. Сьогодні переважна частина інноваційної продукції створюється і реалізується в промислово розвинутих країнах. Одночасно в торгівлі промисловими товарами з'явилися товарні потоки, які перейшли з експорту промислово розвинутих країн в експорт країн, що розвиваються. Формування цих потоків пов'язано з «життєвим циклом» нових товарів. Новий товар, як правило, з'являється в промислово-розвинутих країнах з високим рівнем доходів, оскільки економічно новітні товари відносяться до предметів розкоші. З часу, коли продукт стає все більш стандартизованим, його виробництво в країнах з високим рівнем технології втрачає сенс. Виробництво цього товару переміщується в інші країни, які можуть використовувати стандартну технологію і дешеву робочу силу. Нарощуючи випуск, ці країни домагаються порівняльної переваги і через певний час можуть стати експортерами цього товару. А батьківщина інноваційного товару може втратити

свої порівняльні переваги (якщо не з'являються нові інновації) і перетворитися на імпортера цього товару. Можна відзначити ще один напрямок структурних змін у світовій торгівлі. Воно характерно для промислово розвинених країн з високим рівнем доходів, в торгівлі між якими збільшується частина предметів розкоші - товарів тривалого користування, і зменшується частина предметів першої необхідності. Зокрема знижується частина продовольства.

Традиційно об'єкти міжнародної торгівлі поділяються на товар-продукт (пальне-сировину, сільськогосподарські, промислові товари) і товар-послугу, який на відміну від товару-продукту не набуває виражену форми, а виробляється і споживається в основному одночасно і не підлягає зберіганню. Більшість видів послуг ґрунтується на прямих контактах між виробниками і споживачами. Ця обставина відокремлює міжнародну торгівлю послугами від торгівлі товаром-продуктом. Тим часом ряд послуг продається в комплекті з товаром-продуктом. Особливо це стосується торгівлі наукомісткими товарами.

Спочатку максимальну питому вагу в міжнародному товарообігу займали товари-продукти. У міру розвитку міжнародного поділу праці і розгортання НТР зросла роль експорту та імпорту послуг (так званого невидимого експорту). Світовий ринок послуг став важливим сегментом світової торгівлі. За даними Світового банку, експорт послуг у 1980-1998 рр. збільшився в 3,6 рази (до 1317 млрд. дол. США - в середньому на 8% за рік). Частина послуг в структурі міжнародної торгівлі зросла з 15,8% в 1980 р до 19,6% в 1998 р в 1999 р світовий експорт послуг за оцінками МТО склав 1,34 трлн. дол. США. Серед власне послуг виключно швидкими темпами зростають інжинірингові, комунікаційні, банківські послуги, страхування, реклама. Значно повільніше відбувається розвиток транспорту і туризму.

Особливе місце в торгівлі послугами займають послуги, які обслуговують інновації (ліцензії і «ноу-хау»). Протягом останніх десятиліть світова торгівля ліцензіями розвивається більш швидкими темпами, ніж торгівля товарами-продуктами, особливо в ПРС і НІС. На частку цих країн припадає 99% світового експорту ліцензій і патентів і 85% їх імпорту. Розвинені країни на покупку ліцензій витрачають в середньому 10% загальних витрат на науково-дослідницьку роботу. Лідером є США, на частку яких припадає 2/3 продажів. Виробництво за американськими ліцензіями за кордоном у 2,5 рази перевищує товарний експорт США.

3. Аналіз та оцінка обсягів міжнародного товарообігу в Україні за 2010-2014рр. та його вплив на національну торгівлю.

1.1. Міжнародна торгівля послугами України.

Для сучасного світового господарства характерним є бурхливий розвиток сфери послуг, що спричинений лібералізацією та глобалізацією світових економічних процесів. Як свідчить практика, для значної частини країн світу сфера послуг є однією із найважливіших і дедалі значніших складових економіки. Послуги є джерелом довгострокового економічного зростання країн, причому для деяких з них – важливішим, ніж промисловість [1, с. 35]. Зростання ринку послуг у міжнародному масштабі пояснюється дематеріалізацією виробництва, інтелектуалізацією праці, інформатизацією господарських відносин, що збільшує споживання різних видів послуг. Суттєве місце в платіжному балансі України займає її зовнішньоекономічна діяльність. Насамперед, необхідно виокремити зростання ролі торгівлі послугами, що в останні роки забезпечує Україні позитивне сальдо торговельного балансу, на відміну від зовнішньої торгівлі товарами. Упродовж останніх п'яти років спостерігається нестабільність обсягів експорту та імпорту послуг (рис. 1). Найкращі показники як експорту, так і імпорту послуг припадають на 2013 рік, що відповідно становили 142,3 млрд дол. США та 75,2 млрд дол. США. Проте у 2014 році відбувся спад експорту послуг на 19% та зменшення імпорту на 15,3%. Така тенденція пов'язана з нестабільністю внутрішньої економічної ситуації України, що є незадовільною та має викликати занепокоєння як на державному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

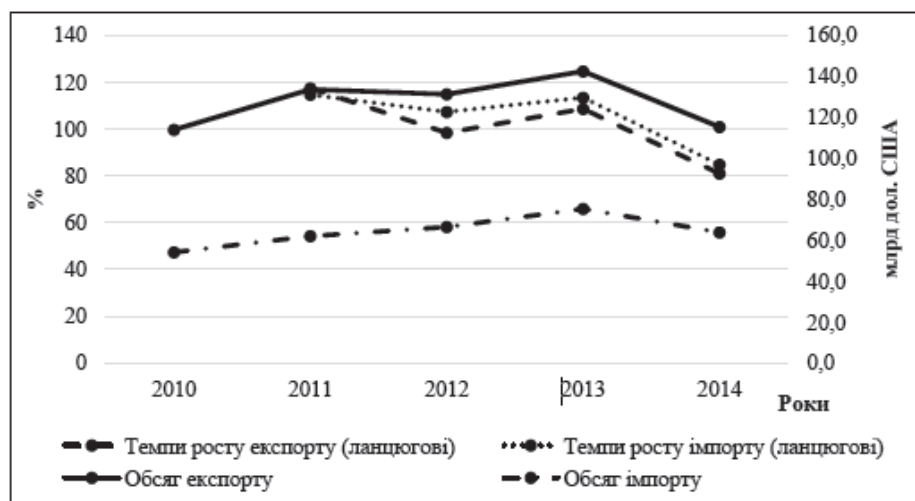

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту та імпорту послуг України та відповідні темпи росту за 2011–2014 роки

Не менш важливим аспектом аналізу зовнішньої торгівлі послугами є дослідження секторальної структури експорту послуг. За даними рисунка 2, найбільш вагомим сегментом українського ринку послуг у 2011–2014 рр., призначених для експорту закордон, є транспортні послуги, що пов'язані з доставкою товару до митного кордону держави-імпортеру та пункту призначення вантажів, перевезення пасажирів усіма видами транспорту, забезпечення функціонування транспортної інфраструктури, транспортування по трубопроводах газу, аміаку, нафти, електроенергії [3, с. 65].

Рис. 2. Видова структура експорту послуг України у 2011–2014 рр., млрд дол. США

Але необхідно зазначити, що даний вид послуг за останні чотири роки мав тенденцію до зменшення. Так, у 2014 році частка експорту транспортних послуг становила 53%, зменшившись на 3,1% щодо 2013 року. Абсолютне домінування одного виду послуг не забезпечує перспективність та всебічність розвитку всієї сфери послуг. Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги складають у 2014 році, відповідно, 14,5%. Це є позитивною тенденцією, адже частка даного виду послуг зросла на 4,1% порівняно з 2013 роком. Це свідчить про якісні зрушення в структурі експорту послуг та прагнення до розвитку сфери послуг у напрямі світових тенденцій. Необхідно відзначити незначну питому вагу експорту послуг з будівництва у період 2011–2014 рр. Також спостерігається поступовий спад експорту послуг, пов'язаних з подорожами. На думку автора, найбільш затребуваними та конкурентоспроможними на світовому ринку є інформаційні послуги, саме тому необхідно спрямовувати ресурси держави на підтримку галузі інформаційних

послуг. Розглядаючи структуру імпорту послуг України за період 2011–2014 рр., необхідно зазначити домінування транспортних послуг. Так, у 2014 році вони склали 21,6% імпорту послуг України. Протягом вказаного періоду вагому частку імпорту складають послуги, пов'язані з подорожами, що у 2014 році склали 6,8 млрд дол. США. Протягом 2011–2013 рр. спостерігалася тенденція збільшення частки імпорту будівельних послуг, однак у 2014 році відбулося зменшення даного показника на 43,5%. Подібна ситуація також відбувалася у сфері інформаційних послуг, пік імпорту даного виду послуг припав на 2013 рік у розмірі 6,9 млрд дол. США. На сьогоднішній день Україна обрала зовнішньоекономічний вектор свого розвитку, спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу. Це відображається активізацією міжнародної торгівлі з членами даного угруповання [4, с. 13]. Україна займає вагомe місце в міжнародній торгівлі послугами, що підтверджують дані таблиці 1.

Таблиця 1

Показники торгівлі послугами України з країнами ЄС у 2010–2014 рр., млн дол. США [2]

Країни	Експорт послуг			Імпорт послуг			Сальдо		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Австрія	188	219,1	198	217,9	208,7	148	-30	10,5	50
Бельгія	301,6	327,1	75,8	84,2	82	56,6	217,4	245,1	19,2
Велика Британія	722,3	752,9	660,1	702	1060,3	705,8	20,3	-307,4	-45,7
Греція	71,3	61,2	57,2	34,4	47,8	43	36,9	13,4	14,2
Естонія	195,6	50,6	101,4	46,5	36	33,4	149,1	14,6	68
Іспанія	68,1	39,3	37,1	28	33	27,2	40,1	6,3	9,9
Італія	133,3	146,5	144,8	44,2	57,6	46	89,2	88,9	98,8
Кіпр	419,4	404,6	461,1	863,1	1017,8	512,5	-443,7	-613,2	-51,4
Мальта	82,7	86,5	109,4	2,2	3,5	88,7	80,5	83	20,7
Нідерланди	136,7	146,2	284,3	152,7	201,1	129,2	-16	-55	155,1
Німеччина	456,5	681	672,8	522,1	622,4	591,3	-65,6	58,6	81,5
Польща	140,3	217,9	202,8	175,4	167,5	148,4	-35,1	50,4	54,4
Португалія	11,6	8,7	7	41,4	20,7	11,6	-29,8	-12	-4,6
Румунія	30,4	53,2	50,6	10,2	11,6	18,5	20,3	41,6	32,1
Словаччина	38	50	41,4	27,6	30,8	46	10,4	19,2	-4,6
Угорщина	76,5	183,4	98,8	107,9	85,1	65,4	-31,4	98,3	33,4
Фінляндія	59,4	46	37	45,3	40,7	28,3	14	5,2	8,7
Франція	139,8	139,2	127,9	150,2	159,9	119,6	-10,4	-20,8	8,3

Найбільш активно протягом минулого року Україна експортувала свої послуги до таких країн, як Австрія, Велика Британія, Кіпр, Нідерланди, Германія та Польща. Статистичні дані дозволяють виявити негативне сальдо торговельного балансу України з Великою Британією, Кіпром, Португалією та Словаччиною, що свідчить про домінування імпорту послуг над експортом.

1.1. Міжнародна торгівля товарами України.

Отже, тепер потрібно проаналізувати характеристику зовнішньоекономічних зв'язків України у сфері товарообігу з іншими країнами світу. В Україні станом на 2013р. стабільно від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі, воно становить -9 млрд доларів США. У 2010 році Україна експортувала товарів

на суму 68 млрд дол. США, та послуг на суму 13 млрд. Імпорт склав: товари на суму 84 млрд дол., послуги - 6 млрд.

На перший квартал 2013 року найбільшим торговим партнером для України є Росія (продаємо товарів і послуг на суму 3688 млн. дол., купуємо на суму 5420 млн. дол.. 2 місце в торгівлі посідає Туреччина. Обсяги товарообігу значно нижчі (продаж 988 млн, купівля 435 млн дол.) 3 місце – Італія. Продаж 710, купівля 407 млн дол. США. Наступними є Польща, (743-836), Китай (608 – 2257), Німеччина (349 – 1451) США (201 – 749), Франція (210 – 456) і Велика Британія (166 – 257)млн. дол. США. Характеристика складена у спадному порядку, відносно експорту.

На рис.1 міститься інформація про основні товари експорту і імпорту. Основними товарами які ми закупаємо є:

1. Природний газ . На суму близько 14 млрд. дол. США
2. Інші мінеральні добрива. 9,7 млрд.
3. Ядерні котли, машини, реактори. 7,2 млрд.
4. Засоби надземного транспорту. 5,9 млрд.
5. Електричні машини. Теж 5,9 млрд. дол..

Основними товарами, які Україна продає є:

1. Чорні метали. 15,3 млрд. дол..
2. Зернові культури, 6,9 млрд.
3. Залізничні локомотиви. 4,1 млрд.
4. Мінеральні палива. 3,6 млрд
5. Ядерні котли, машини, реактори. 3,4

(Рис.1)

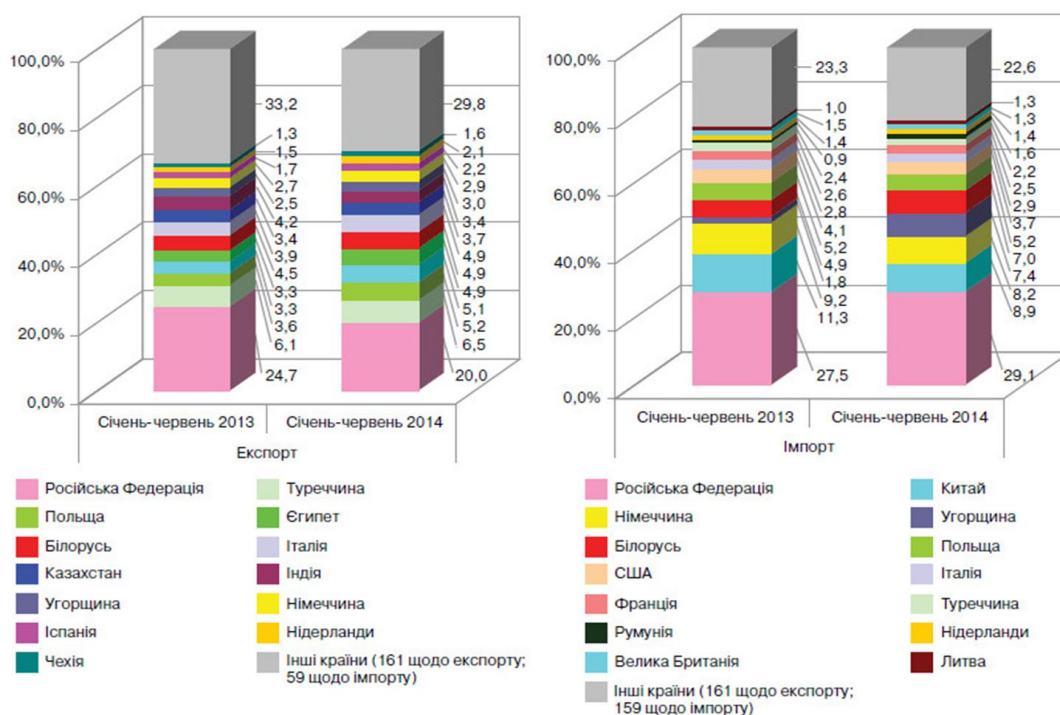
На рис.2 представлена структура зовнішньої торгівлі товарами у 2013-2014 роках.

Незважаючи на ситуацію яка склалася, Російська Федерація залишається основним торговим партнером для України. Проте, є тенденція до скорочення обсягів торгівлі з країною-агресором. Так частка експорту з 2013 по 2014 роки скоротилася на 4,7%, з 24,7% на 20%. Що стосується експорту товарів, то в порівнянні з 2012-2013 роками таблиця торгівлі з країнами-партнерами дещо змінилася: 2 місце після Росії посідає Польща, 3 – Білорусь, 4 – Казахстан, 5 – Угорщина, далі Іспанія, Чехія, Туреччина, Єгипет, Італія, Індія, Німеччина, Нідерланди та інші країни.

Таблиця країн, що забезпечують Україну імпортом трохи інша, основними є: Росія - 1 місце, 2 місце – Німеччина, 3 – Білорусь, далі США, Франція, Румунія, Велика Британія, Китай, Угорщина, Польща та інші.

Для подальшого розвитку експортного потенціалу необхідно створити інноваційні підприємства, стимулювати розвиток виробництва нової техніки (приміром літаків, суден) на окремих діючих підприємствах за належної державної стимулюючої політики.

Структура зовнішньої торгівлі товарами за основними країнами-партнерами у січні – червні 2013–2014 років

(Рис.2)

На думку експертів на розвиток зовнішньої торгівлі України впливатимуть такі чинники:

1. значна частка в експорті сировинних товарів та продукції з відносно низькою доданою вартістю
2. залежність України від імпорту енергоносіїв, хоча можна очікувати подальше скорочення споживання газу у промисловості за умов підвищення технологічного рівня основних енергоспоживаючих виробництв;
3. реальне кінцеве споживання домогосподарств, що було рушійною силою зростання українського ВВП останніх трьох років, постійно знижується через консервативну політику оплати праці найманих працівників та високу інфляцію.

4. Чинники та механізми впливу міжнародної торгівлі на економічну ситуацію в Україні.

Міжнародна торгівля має великий вплив на економічну ситуацію в будь-якій країні. Саме за допомогою торгівлі держави розвиваються. Україна не є винятком, наша економіка дуже залежить від торгівельних зв'язків з різними країнами світу. Найяскравішим прикладом впливу торгівлі на економіку є торгівля України і Російської Федерації. Наша держава майже повністю припинила торгівлю з країною-агресором, яка порушуючи будь-які домовленості окупувала частину нашої території. Внаслідок розриву торгівельних зв'язків як Україна так і Росія втратили певні суми доходів від експорту своїх товарів, проте Російська Федерація втратила значно більше коштів (Україна не купує російських товарів, а також відмовилась купувати газ і транспортувати його по своїй території до інших країн. Така ситуація завдає великих збитків російській економіці щороку, не говорячи вже про економічні санкції країн ЄС)

Якщо говорити про Україну, то на мою думку лише завдяки міжнародній торгівлі ми здатні стабілізувати і зміцнити економіку, а також вийти з політичної і економічної кризи. Головним важелем чи поштовхом до здійснення таких планів має стати розвинений аграрний сектор. Навіть зараз у час великої економічної прірви Україна займає високі місця у виробництві і експорті сільськогосподарської продукції.

Аграрії працюють на 70% території України; 33% світового чорнозему знаходиться в Україні; наша держава займає перше місце у світі за експортом соняшника і друге місце по продажу пшениці; урожайність пшениці за останніх 10 років виросла на 70%; Україна має у своєму розпорядженні 1200 зерносховищ загальною ємністю 46,5 млн тонн; Україна займає третє місце у світі по експорту кукурудзи; Україна входить в десятку найбільших виробників яєць; Україна є третім в Європі і сьомим в світі експортером продукції птахівництва; частка оброблених продуктів у експорті становить 41%; 235 компаній продають свою продукцію в країні Євросоюзу; в Україні 393 гектари земель органічного землеробства і 175 відповідних фермерських господарств; Україна шостий у світі експортер муки; Україна займає перше місце у Європі і третє місце у світі по експорту меду, збільшивши його продажі закордон в 9,5 разів за останні десять років; три з половиною мільйони українців працюють у сільському господарстві; 26 зі 100 найбільших українських компаній представляють аграрний сектор; 190 країн імпортують українську аграрну продукцію; частка аграрної продукції в загальній частці експорту становить 36,3%; сільське господарство займає 16,3% в прирості ВВП; 4 з 10 транспортних коридорів Європи проходять через Україну; більше 90% експорту зернових і олійних культур проходить через порти; кожен третій долар експорту Україна заробила на сільськогосподарській продукції.

Висновки

Провівши комплексне теоретичне і практичне вивчення сутності міжнародної торгівлі та її впливу на розвиток національної економіки можна зробити наступні висновки:

1. Міжнародна торгівля має великий вплив на розвиток економіки будь-якої держави світу, без її вдалого функціонування країна не буде мати можливості до вдосконалення своїх економічних можливостей.

2. Україна являє собою величезний ринок товарів, послуг і капіталів. Однак ступінь реалізації цього потенціалу в зовнішньоекономічній сфері досить скромна. В нас є величезні можливості до розвитку аграрного сектору, що дозволить Україні вийти з кризи.

3. Для подальшого розвитку експортного потенціалу необхідно створити інноваційні підприємства, стимулювати розвиток виробництва нової техніки (приміром літаків, суден) на окремих діючих підприємствах за належної державної стимулюючої політики.

4. Україна як відносно молода держава перебуває на новому етапі входження в систему світових господарських зв'язків і від того, як цей процес

буде проходити, залежить не стільки динаміка зовнішньої торгівлі, скільки можливість розвитку держави як органічної підсистеми світової економіки.

5. Якщо в подальшому вдало використовувати власні кошти а також кредити МВФ, спрямувати їх на розвиток сектору зовнішньоекономічної діяльності держави, тобто, на мою думку, слід зосередити кошти у сільському господарстві, що в подальшому дасть змогу істотно збільшити експортний потенціал України і покращити економічну ситуацію вцілому.

Список використаної літератури:

1. Бережна Г.В. Особливості експорту та імпорту послуг України / Г.В. Бережна // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1. – С. 35-40.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Чириченко Ю.В. Зовнішня торгівля послугами: глобальна емерджетність / Ю.В. Чириченко // Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1(70). – С. 64-69.
4. Кузьома О.Ю. Євровектор зовнішньої торгівлі України в контексті розширення ЄС / О.Ю. Кузьома // Вісник Київського національного університету. Серія: Економіка. – 2007. – Вип. 98. – С. 13-17.
5. Мангушев Д.В., Тимків Н.Я. «АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ» Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/4/8.pdf
6. Мурзашева Т. «Теорії міжнародної торгівлі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0

[%BE%D1%97 %D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%93%D0%86%D0%92%D0%9B%D0%86](#)

7. Міжнародна торгівля та інвестиції - Павленко І.І. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/20935-11-sutnst-mjnarodno-torgvl.html>
8. В.Д.Базилевич., Мікроекономіка, підручник, друге видання, К.: Знання, С.-445.
9. ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ., [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://ukraine-diplom.com/48/16443-zovnishnya-torgivlya-ukrayini.html>
10. Зайцев В.Є. Тенденції та особливості розвитку посткризового світового ринку послуг в умовах глобалізації / В.Є. Зайцев // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. – 2011. – № 2. – С. 54-65.
11. Беззубченко О.А. Особливості включення України до світового ринку товарів та послуг / О.А. Беззубченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. – 2011. – Вип. 2. – С. 145-154.
12. Чепурда Л.М. Оцінка сучасного стану і тенденцій розвитку ринку послуг України / Л.М. Чепурда // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 270-274.
13. Інформаційний сайт Української асоціації імпортерів і експортерів., [Електронний ресурс].–Режим доступу: www.uaie.com.ua
14. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник.-К.: КНЕУ, 2003.
15. Румянцев А.П., Климко Н.Г., Міжнародна економіка: - К.: Знання прес, 2003.
16. Циганкова Т. М. , Петрашко Л. П., Кальченко Т. В. Міжнародна торгівля: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2001.
17. Румянцев А.П., Румянцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.
18. Дахно І.І. Міжнародна торгівля: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004.
19. Баластрик Л.О., Базилевич В.Д., Макроекономіка: Навчальний посібник., К.: Атіка, 2006.
20. Управління зовнішньоекономічною діяльністю. Навчальний посібник: 2-ге вид., випр. і доп./ За заг. ред. А.І.Кредісова. - К.: ВІРА-Р, 2002.